# సతి

ఈశ్వరమ్మ ఉల్లితోటలో తనుండే మునుములోని కలుపు చకచకా తీస్తోంది. మిగతా మునుముల్లోని కూలీలకంటే పనిలో ముందుంది. ఈశ్వరమ్మ మునుములోనే, పక్కకయ్యలో కలుపు తీస్తున్న లూర్దమ్మ మెచ్చుకోలుగా అంది:

"ఈశ్వరమ్మ పనిమంతురాలు. ఆ పనితనం మరెవరికీ లేదు. పట్టుదలా – అంతే."

"పనికొచ్చి, ఒకర్తో మాటలెందుకు పడాలి?" ఈశ్వరమ్మ నవ్వుతూ లిక్కితో కలుపు తీస్తూనే వుంది.

"అందుకేనమ్మా, మొగుడు సాధువుల్లో కల్సి ఇన్నేండ్లయినా, అభిమానంతో బతుకుతున్నావు – తొమ్మిదేండ్ల ఆడపిల్లను గుండెలమీద పెట్టుకొని, మూలబడిన ముసలిదాన్ని నెత్తిన బెట్టుకొని. మా బతుక్కు పనితనమూ లేదు; పట్టుదలా లేదు. మా సిగ్గుమండా, అభిమానమూ లేదు – వట్టిపోయిన ఎనుముల మాదిరి బతకడం తప్ప, మా ఖర్మ" అవతలి మునుములో చాలా వెనుకబడిన సాతాని చిన్నక్క నిజాయితీ స్వరంతో అంది.

చిన్నక్క తన భర్తను జ్ఞాపకం చేసేసరికి, ఈశ్వరమ్మ చేతిలోని లిక్కి మరింత వేగంగా కదిలింది. కానీ ఆమె మనసు చెదిరింది. ఒక్కసారి ఆకాశంవైపు చూసి, ఎడమచేత్తో కొంగు తీసుకొని, ముఖం మీద చెమటలు తుడుచుకొని, తలకు నుదురుతాకే వరకూ కట్టుకున్న కొంగును సరిచేసుకుంది. తన మునుములోని పక్క కయ్యలో కలుపు తీస్తున్న లూర్దమ్మ తనదాకా పక్కన చేరేవరకూ, తీసిన కలుపునే కాసేపు తీసింది. లూర్దమ్మ పక్క కొస్తూనే ఈశ్వరమ్మ గొంతు తగ్గించి, అడిగింది:

"లూర్దమ్మా!"

"ఏం ఈశ్వరమ్మా?"

"మీ వాళ్ళల్లో సాధుల్లో కలిసే మొగోళ్ళుంటారా?"

"ఉండకేమమ్మా, స్వాములోర్లుంటారు."

"కట్టుకున్న పెండ్లాల్ను వదిలేసి స్వాములోర్లవుతారా?"

"ఛఛ, మా మతంలో ఇంత అన్యాయం లేదమ్మ. మొగోళ్ళయితే పెండ్లి చేసుకోకుండానే స్వాములోర్లవుతారు. కన్నెలయితే మిస్సమ్మ లవుతారనుకుంటా – అదేదో బసివిరాండ్ర మాదిరి. నాకు పెద్దగా తెల్దనుకో. మనూరికి స్వాములోరొచ్చినప్పుడు అడిగితే తెలుస్తుంది."

"పెండ్లాలున్నోళ్ళు స్వాములోర్లు కాలేరా?"

"అయ్యేదుంది. మా వాళ్ళలో వేరే తెగ వుంది. వాళ్ళల్లో పెండ్లి చేసుకొని, బిడ్డల్ను కన్నా సంసారం చేస్తున్నా ఫాదిరీలుగా వుండొచ్చు. ఏం."

"ఏం లేదులే. ఆడోళ్ళను గాలికొదిలేసి సాధుల్లో, సన్నాసుల్లో కలిసేది మాదాంట్లోనే వుందా? మీ దాంట్లో కూడా వుందా? తెల్సుకోవాలనిపించింది... సాయిబుల్లో ఎట్లుందో?"

"ఏమో! మన ఫాతిమా నడిగితే తెలవ్వచ్చు."

ఫాతిమా మూడో మునుములోని ఆరోకయ్యలో వుంది. ఇద్దరూ చూశారు. "మీ గుసగుసలేంది? మేం యినకూడదా?" సాతాని చిన్నక్క అట్లా అడిగింది, ఇట్లా కలుపు పాట ఎత్తుకుంది:

"ముంతేడు జొన్నలిస్త
మునగపూల దండలిస్త
వస్త్రారేమొ కాంతలార
కలుపు తీయనూ..."

ఈశ్వరమ్మ అన్నీ మరచిపోయినట్లు వంతను అందుకుంది:

"రాంపో రామిరెడ్డి
రాపటెండకు
ఈ రాపటెండకు"

వంత ఒక వరస సాగింది.

"ముంతేడు కొఱ్ఱలిస్త" అని మరొక వరసను చిన్నక్క అందుకుంది. నలువురూ అందుకున్నారు. ఈశ్వరమ్మ అప్రయత్నంగా తల ఎత్తింది. తోటలోకి హడావుడిగా వస్తున్న కూతుర్ని ఈశ్వరమ్మ చూసింది. దూరంనుంచే ఆ పిల్ల గొంతెత్తి ఆనంద ప్రకటనం చేసింది.

"అమ్మా... అమ్మా... నాయనొచ్చినాడే. ఇంట్లో వుండాడే."

చిన్నక్క పాట ఆపి, మాట విసిరింది:

"పెండ్లాంగాలి ఇన్నాల్లకు సోకిందేమో!"

లూర్దమ్మ కసురుకుంది:

"అందరికీ నీ మొగుడి రందే వుంటాదనుకుంటావు."

చిన్నక్క పకపక నవ్వింది; నములుతున్న వక్కాకు ఎఱ్ఱటి ఎంగిలి రెండు వేళ్ల మధ్య నుంచి ఊసింది.

"సాధుల్లో కల్సిపాయినాడనుకున్న రెడ్డొచ్చినాడు. ఈశ్వరమ్మ బాధలు పడినన్నాళ్లూ పడింది. ఇంగనన్నా..." లూర్దమ్మ ఆపేక్షతో అంది.

రెండో మునుములో కలుపు తీస్తున్న పెద్దమునెమ్మకు ఈశ్వరమ్మ జీవితమూ తన ఎరుకలోని జీవితమూ మనసులో మెదిలాయే ఏమో, తనకు అలవాటయిన సాధారణీకరణ సత్యం చెప్పింది:

"రాత! అంతా రాతను బట్టే మన ఆడోళ్ళ బతుకులు."

ఈశ్వరమ్మ ఎవరూ చూడకుండా చెంగుతో కళ్లొత్తుకుంది.

మునెమ్మ తను చెప్పిన సత్యానికి రుజువును చెప్పకపోయింది:

"లేకపోతే ఈశ్వరమ్మ ఇట్లుండేదా? పెండ్లయిన కొత్తల్లో ఎంత సక్కంగ వుండేది? పొడుగ్గా, సన్నంగా, నలుపైతేనేం? సూడసక్కని మొగం. రూపాయంత బొట్టు పెట్టుకుని, వక్కాకు నములుతూ తిరుగుతా వుంటే, ఇంగా ఇంగా సూడబుద్దయ్యేది. మాయదారి దేముడికి కన్నుకుట్టి, రెడ్డి సాదుల్లో కల్సిపాయె. పదెకరాల గుండెకాయ అసుమంటి రేగటి అప్పులోల్ల పాలాయె. మానుబావుడు ఇండ్లన్నా మిగిలిచ్చె. ఈ పిల్లదాన్ని, కస్టం సేసి ఎట్లా సాది సాకిందో ఆ భగవంతుడి కెరిక."

ఈశ్వరమ్మ కథను మునెమ్మ పూర్తి చెయ్యటానికి అంది:

"రెడ్డయినా మంచోడే. సిల్లర బుద్ధుల్లేవు. తాగింది లేదు... తందనాలాడింది లేదు. ఎముకలేని సెయ్యి. మోసమెరుగని బుద్ధి. ఎంత కమ్మగా పాడేవాడనీ, పదాలూ అవీ – జొన్న కోతలప్పుడు, కోలాటం అయితే సెప్పాల్సిన పనిలేదు. ఎన్ని బజన్లు వచ్చునో? ఆ సెనిక్కాయల యాపారంలో బారబ్బిని నమ్మె. ముదనస్టపోడు నిలువునా ముంచె. యాస్టొచ్చిందేమో! మనసిరిగి ఎల్లిపాయె – పెండ్లాం బతుకు బుగ్గి సేసి..."

"నాకేమైంది? ఈ పిల్లదాని దిగుల్లేకపోతే సచ్చినా బాధ పడను" ఈశ్వరమ్మ స్వాభిమానంతో బదులిచ్చింది.

ఈశ్వరమ్మ కూతురు దగ్గరికొస్తూనే, పదిమందీ ఆ పిల్ల ఏం చెబుతుందోనని కుతూహలంగా చూశారు.

"మీ నాయన ఎట్లా వుండాడు? నీతో ఏం మాట్లాడినాడు?" చిన్నక్క ఆత్రంగా అడిగింది.

ఆ పిల్ల గెస పోసుకుంటూ చెప్పింది:

"అబ్బ! చాల బాగుండాడు. పొట్టిగా, సన్నంగా, గుండు చేసుకున్నాడు. బొట్టు పెట్టుకున్నాడు. అరచొక్కా వేసుకున్నాడు. అడ్డపంచ కట్టుకున్నాడు. అదేం రంగబ్బా? గంధం రంగులో వుండాయి బట్టలు. ముందు ఏమీ మాట్లాడలా. పక్కింటి మామ చెప్పినాడులే 'మీ నాయిన' అని. కాళ్లూ మొగం కడుక్కున్నాడు. ఒక పటం పెట్టుకున్నాడు. చాలాసేపు పూజ చేసినాడు. ఆ తర్వాత 'అన్నముంటే పెట్టు, లేకపోతే వద్దు' అన్నాడు. ఒక అరముద్ద సంగటే తిన్నాడు. నేలమిందే పడుకోని, పుస్తకం సదువుకుంటున్నాడు."

ఆ మర్చిపోయినా 'నువ్వు అచలవా?' అన్నాడు.

అచల పకపక నవ్వింది.

"నువ్వేమన్నావు?" రెండో మునుములోని తలారి రామక్క అడిగింది.

"నేను అచలనే" అన్నా. అచల ఇంకా ఇంకా నవ్వింది. నవ్వు ఆపి "ఇంకేం అడగలా. ముజ్జజితో కూడా ఏమీ మాట్లాడలా" అని ఆపింది.

"ఏడాది పిల్లగా వున్నప్పుడు సూసిందేనాయె" బోయ వీరమ్మ సానుభూతితో అంది.

ఈ ఉదంతంతో ఈశ్వరమ్మకు సంతోషమూ, ఉక్రోషమూ, బాధా ఒకేసారి కలిగాయి. బలవంతంగా తన ఉద్వేగాల్ని అణచుకొంది. కలుపు తీయటంలో ఆ ఉద్వేగాన్ని ప్రదర్శించింది.

గంభీరంగా వున్న ఈశ్వరమ్మను పలకరించే ధైర్యం ఎవరూ చేయలేదు. వాళ్లకు కుశాల ఈశ్వరమ్మా తెలుసు; పూనకం వచ్చేముందున్నట్లుండే ఈశ్వరమ్మా తెలుసు.

విడుపు వేళ అయింది. కూలీలందరూ ఇళ్లదారి పట్టారు.

అచలను వెంటబెట్టుకుని, ఈశ్వరమ్మ ఇంటికొచ్చింది. ముసలామె కుక్కి మంచంలో బొంతమీద నోరు తెరుచుకొని నిద్రపోతోంది. ఈశ్వరమ్మకు ఇంట్లో భర్త కన్పించలేదు.

"ఇప్పుడీన్నె వుండెనే. ఈన్నే వుండెనే. వుండు పక్కింటి మామ ఉండాడేమో అడిగొస్తా" అంటూ అచల బయటకు పరుగుదీసింది. అయిదు నిముషాల్లో వచ్చి "కొండమిందకు పోయినాడంట. ఇంటికి రాడంట" అంది దిగులుగా.

'ఇన్నేండ్లు భరించినా, ఏమన్నా కానీ' అని ఈశ్వరమ్మ అనుకుంది. గుండె నిబ్బరం చేసుకుంటూ.

పది రోజులు గడిచాయి. ఆమె భర్త నారాయణ రెడ్డి ఇంటికి రానూలేదు. ఈశ్వరమ్మ పట్టించుకోనూలేదు. అచలే తండ్రిని గురించి రెండు మూడు పర్యాయాలు అడిగింది. తల్లి గాంభీర్యాన్ని చూసి ప్రస్తావించటం మానుకుంది.

ఊరికి రెండు కిలోమీటర్ల దూరంలోని కొండమీద వుండే ఈశ్వర దేవాలయంలో వున్నాడనీ, గొడ్లు కాసుకునేవాళ్ళు ఏదైనా పెడితే తినడం, లేకపోతే లేదు అనీ ఎప్పుడూ మౌనంగా ధ్యానంలో వుంటాడనీ, ఎవరైనా ఏదైనా చెప్పమని బలవంతం చేస్తే ఏదో తత్త్వం చెబుతాడనీ ఊళ్ళోనూ, తోటల దగ్గరా వాళ్లూ వీళ్ళూ అనుకున్నారు. ఈశ్వరమ్మ చెవిన ఈ విషయం పడింది.

ఒకరోజు తూర్పు వీధిలో, మరొకరోజు ఉత్తరం వీధిలో, మరొక రోజు దక్షిణం వీధిలో ఎవరో ఒకరిద్దరు రైతుల గడపల ముందు చీకటి పడుతూనే నిల్చుంటాడనీ, పెట్టమని అడగడనీ, ఏ ఒకరో యింత పెడితే మరొక ఇంటికి భిక్షం కోసం వెళ్ళడనీ ఈశ్వరమ్మ వింది. భర్త తిరిగి వస్తాడని ఏమూలో ఈ మధ్య కలిగిన ఆశ కూడా ఈశ్వరమ్మలో అంతరించింది. భర్త విషయంలోనయితే ఈశ్వరమ్మ గుండె బండ చేసుకుంది! కూతురు భవిష్యత్తు విషయమై కన్నీళ్లు పెట్టుకుంది. ఏం చేయాలని మధనపడింది.

అచలమ్మకు అప్పుడే తొమ్మిదో ఏడు వచ్చింది. మూడో తరగతి అయిపోతూనే చదువును తానే మాన్పించింది.

పక్క పల్లెల పొలాల్లోకి కూలీ నాలీకి ఏ పొద్దున్నో పోతే, ఇంటి దగ్గర ముసల్ది వుంది. బ్రమ్మ చెవుడు. కళ్ళకు ముదిరిపోయిన చుక్కలాలు. నడవడమే కష్టం. తాను ఇంటికి వచ్చేదాకా ఆ ముసలామెకు ఇంత తిండి పెట్టేవాళ్ళు, ఇన్ని నీళ్ళు గొంతులో పోసేవాళ్లు – అచలమ్మే లేకపోతే – ఇంట్లో ఎవరున్నారు? వీధిలో వాళ్ళు చూస్తారా? అందరికీ తడిసి మోపెడు పనులున్నాయి. అందుకే ఆ పిల్లదాని చదువును తాను మాన్పించింది.

లూర్దమ్మ ముందు ఈ బాధలన్నీ వెళ్ళబోసుకుంటే, లూర్దమ్మ తనకు తోచింది తను చెప్పింది.

"పాపం, ముసలామెదేముంది? ఈ పొద్దో రేపో పొయ్యేది. అచలమ్మ సంగతే చూడు. నాలుగు కాలాలుండేది. మా సుగుణమ్మను పంపినట్లు మరియాపురం పంపితే బాగుండదా? కనీసం మనకంటే బాగా బతకడానికి పనికొచ్చే చదువు నేర్చుకుంటుంది. అచలమ్మ చాలా తెలివైందని ప్రకాశం టీచరు కూడా ఎప్పుడో అన్నాడు. అది సరే. మన మాదిరే మన ఆడపిల్లలూ నోరూ వాయీ లేక కూలీ నాలీకి చావాలా?"

అంతా జ్ఞాపకం వచ్చి ఏదో ఒకటి తేల్చుకోవాలని ఈశ్వరమ్మ గట్టిగా అనుకుంది. ఈశ్వరమ్మ భర్త సాధునారాయణకు, ముందు ఒక గుడిసె ఏర్పాటయింది. వారసుల్లేని పక్క పల్లె తొగటోళ్ళ ముసలామె బావి తవ్వించింది. "ఉప్పునీళ్ల కొంపలో బ్రహ్మాండంగా తియ్యటి నీళ్ళు పడినాయి. సాధు నారాయణ చలవే" అని అంతా చెప్పుకున్నారు. మెల్లిగా ఆశ్రమ నిర్మాణం మొదలైంది. ఈలోగా గురుబోధలకు ఒక పందిరి ఏర్పాటైంది. ఎవరెవరు సహాయం చేస్తున్నారో, ఎక్కడెక్కడి నుంచి భక్తుల అండ వుందో, ఈశ్వరమ్మ ఏవేవో విన్నా పట్టించుకోలేదు. తన ఇంటిని అమ్మి ఆశ్రమానికి పెడుతున్నాడన్న వార్త ఈశ్వరమ్మ వరకూ వచ్చినప్పుడు మాత్రం ఆమె పూర్తిగా చలించింది.

తన బిడ్డకూ, ముసలామెకూ, తనకూ నీడ లేకుండా చేసిన విషయం నిజమో కాదో తెలుసుకుందామని రెడ్డి (గ్రామ మునసబు)ని కలుసుకుంది.

"నిజమే, బలిజ సుబ్బన్నకు అమ్మినాడు. సాక్షి సంతకం నేను చేసినా" అన్నాడు రెడ్డి. ఈశ్వరమ్మ తన గోడు వెళ్ళబోసుకుంది.

"చూడన్నా! నువ్వన్నీ తెలిసినోడివి. మిగిలింది ఈ మిద్దె. అదీ పోతే పిల్లదాని బతుకేం కావాల? పిల్ల పెండ్లికొస్తే కూలికి పొయ్యేవాడు కూడా ఎంతిస్తావంటాడే? నీకు తెల్దా? మావాళ్లు (భర్త) సంసారం విడిచి సాధుల్లో కల్సిపోయినా, సాటి కాపోళ్ళలో మాట రాకుండా ఇన్నేండ్లు బతికినా. బాలింతరాలుగా వున్నప్పుడే మావాళ్ల తల్లి చచ్చిపోయిందంట. నాయన ఏ అయిదేండ్లప్పుడో పోయినాడంట. మరి అప్పట్నుంచి మా వాళ్ళను సాకి సంతరించిన ముసలామె ఇంకా బతికే వుంది. ఆమెను నామీదనే వదిలిపాయె. కట్టుకున్నదాన్ని వదిలె. కన్నబిడ్డను వదిలె. పోనీలే అని మొండికి బడ్డా. నేను సరే – పరాయిదాన్ని. కన్నబిడ్డ సరే – ఇద్దరి బిడ్డా. మరి ముసలామెది తన రక్తంగద. ఆమెను సాకడానికి నాకేమొచ్చు – యాణ్నించో వచ్చినదానికి? అయినా చిన్నబిడ్డను సాకినట్లు ముసలామెను సాకుతున్నా. మా వాళ్లకు దయాధర్మం లేదా? న్యాయం చెప్పండి?"

ఈశ్వరమ్మ చెప్పిన దాంట్లో రెడ్డికి న్యాయం కన్పించకపోలేదు. కానీ సాధు నారాయణ చేసిన పని అధర్మమని పంచాయితీ పెట్టించలేదు. అది సాధు నారాయణ ఆస్తి! నెత్తి గోక్కుంటూ, ఈశ్వరమ్మ వైపు చూడకుండా, తనెటు వైపున్నదీ చెప్పాడు:

"నేనేం చెయ్యలేను ఈశ్వరమ్మా! నువ్వు మన కుదురులోని దానివి. ఇన్నేండ్లు ఒకరితో మాట పడకుండా బతికినావు. మన వాళ్ళందరికీ అది సంతోషమే... సాధు నారాయణ విషయం కూడా చూడు. మనం చూసినోడేలే అనుకుంటే, గొప్పతనం తెలియదు. ముప్పయేండ్ల కిందట మనూరు విడిచిపోయి కడపలో వ్యాపారం పెట్టిన పుల్లయశెట్టి, వాళ్ళ అబ్బ పేరుతో వున్న ఆ ఎకరావనాన్ని ఆశ్రమం కోసం ఇచ్చె. సాధు నారాయణ గురే లేకుంటే ఇస్తాడా చెప్పు. అదట్లా వుంచు. పరుల సొమ్ము దండి, ఆశ్రమం కట్టించినాడని ఇప్పుడెవ్వరూ అన్లేరు గదా? ఊరు మంచికే ఇది జరిగిందేమో, ఆలోచించు? నువ్వు కావాలంటే, మన కళ్ళంలోని గూడమిద్దెలో వుండు. బాడుగ అడిగితే ఒట్టు."

రెడ్డి చెప్పింది విన్నాక, ఈశ్వరమ్మ ఇంకెవరితో మొత్తుకున్నా ప్రయోజనం లేదనుకుంది. ఉండబట్టలేక మనసులో మెదలిన దాన్నంతా కూతురును ఒళ్లో పెట్టుకుని చెప్పి చెప్పి ఏడ్చింది. ఏడుస్తూ ఏడుస్తూ చెప్పింది. అచలకు అమ్మ చెప్పింది కొంత అర్థమైంది. కొంత కాలేదు. చివర్లో అంది:

"పోన్లే అమ్మా సాధునాయన గొప్పోడంటలే. చూసినోళ్లంతా కాళ్లమీద పడతా వుండారంట. యాణ్ణాన్నుంచో పాడటానికి వస్తాండారంట. రోజూ రాత్రిపూట ఏమిటో పాడతారంట. చెప్తాడంట. చానా చానా బాగుంటుందంట. మనమూ ఒకరోజు పోదాం."

ఈశ్వరమ్మ ఏదో నిశ్చయానికి వచ్చినట్టు "ఈ పొద్దే పోదాంలే" అంది – ఆరిన కన్నీళ్ళతో, గుండె దిటవుతో, చీకటి పడ్డాక అచలను వెంటబెట్టుకుని ఈశ్వరమ్మ ఆశ్రమంలోకి అడుగు పెట్టింది.

ఆవాళ శుక్ల ఏకాదశి.

పందిరి మొదట్లో మట్టి అరుగుంది. అరుగుమీద మూడు పెద్ద పటాలున్నాయి. వాటి ముందు రెండు దీపింతెలు వెలుగుతున్నాయి. పందిరిలో నేలంతా అలికి ముగ్గులు పెట్టి వుంది. అరుగు కిందనేల మీదనే సాధు నారాయణ పద్మాసనం వేసుకుని ధ్యానంలో వున్నాడు. పందిరిలో మగవాళ్లే ఎక్కువ వున్నారు. అందరూ కళ్లు మూసుకునే వున్నారు. అందరి చివరిలో ఈశ్వరమ్మ కూతురును పక్కన కూర్చోబెట్టుకుని తానూ కూర్చుంది.

"అందులో ఒకటి వేమన పటం కదామ్మా?" అచల కుతూహలంగా అంది.

ఈశ్వరమ్మ తల వూపింది.

సాధు నారాయణ కళ్లు తెరిచి పక్కనున్న ఏకనాదం అందుకుని తీగను మీటాడు. అందరూ కళ్లు తెరిచారు. బలి ఘట్టంలో నేర్చుకున్న తత్త్వాన్ని ఏకనాదం మీటుతూ సాధు నారాయణ శ్రావ్యంగా గొంతెత్తి పాడసాగాడు:

"అయ్యేదల్లా కాని - పాపిష్టి ఘటమునకె కాని
పొయ్యేదల్లా పోని - సద్గురు పూర్వ పుణ్యమబ్బని
యీ పొద్దు వచ్చింది పోని - యింకా పైన అప్పుగాని
కాపురంలో జూచిన గాని - కాసు లేకుండా పోని
అయ్యేదల్లా కాని...
కాని వారు నన్ను జూచి - కాని మాటలాడుకోని
లేనిపోని దూరులొస్తే - లేశమైనా భయము వద్దు
అయ్యేదల్లా కాని...
తల్లిదండ్రీ ధనములొద్దు - యిల్లాలితో సుఖము లొద్దు
యిల్లు లేక యెడమూలైతే యింకేమీ భయము కద్దూ?
అయ్యేదల్లా కాని...
దొరలు జూచి మెచ్చావద్దు - దొరికిన భిక్షమే కద్దూ
యోగి వరులూ నన్ను జూచీ
యోగికాదన్నదే ముద్దూ
అయ్యేదల్లా కాని - పాపిస్టి ఘటమునకె కాని
పొయ్యేదల్లా పోని - సద్గురు పుణ్యమబ్బని"

తత్త్వం ఆగింది. సాధు నారాయణ కళ్ళు మూసుకుని తాను నిశ్చలంగా వుండి తీగను మీటుతూనే వున్నాడు.

"అబ్బ ఎంత బాగా పాడినాడమ్మా" తల్లితో గుసగుసలాడింది అచల.

స్వర మాధుర్యం, ఏకనాదంతో కలిసిన లయ ఈశ్వరమ్మను కూడా కదిలించక పోలేదు. ఆమెలోని తెగింపు ముందు అది వీడిపోయింది. మొండికి బడి, ముందు అందర్నీ కలియజూచి, భర్తనుద్దేశించి అంది:

"నీకు అయ్యేది అయింది; పొయ్యేది పొయ్యింది. ఇక్కడికొచ్చినోళ్ళంతా అట్లనే అనుకుంటే, ఈ కాపురాలెందుకు? కాల్చనా?"

సాధు నారాయణ బదులు పలకలేదు. ఏకనాదం ఆగింది. కళ్ళు తెరిచి మళ్ళీ కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

కట్టుబడి గంగన్న వెనక్కి తిరిగి బతిమాలే ధోరణిలో అన్నాడు:

"ఊరుకోమ్మా ఈశ్వరమ్మ తల్లీ! ఊరుకో అట్లా అనకూడదు."

ఈశ్వరమ్మ విసురుగా లేచింది. జారిన జుట్టును ముడి వేసుకుంది. అచలను రెక్క పట్టుకొని లేచింది. రెచ్చిపోయి అంది:

"ఏంది ఊరుకునేది? మీ మగనాబట్టలంతా అంతే. మమ్మల్ని పడి వుండమంటారు. గొంతులు కోస్తారు. పెండ్లిండ్లు సేసుకోకుండా మీ వేదాంతాలు మాట్లాడండి; వినండి.

ఎవరొద్దన్నారు? ముందు ఈ పిల్ల బతుకేం కావాలో ఈ తత్వం వినేవాళ్ళంతా చెప్పండి? ఉన్న కొంప కూడా గుండమైంది. నా కూతురూ సాధుల్లో కల్సిపోవాల్సిందేనా, అబ్బని మాదిరి? జరగబొయ్యేది తెలిసే అచల అని ముందే పేరు పెట్నాడా, అబ్బడు? అవున్లే, అదే మేలు. ఆడోళ్ల గొంతులు కోసే, మీ వేదాంతం కూలా. మీ మగ బతుకుల మీద పిడుగుల బడా."

ఏం చేస్తుందో తెలియని ఆవేశం ఈశ్వరమ్మకు వచ్చింది. పందిరి గుంజ మీద చేతులకున్న గాజుల్ని పలాపలా పగలగొట్టుకుంది. బొట్టు చెరుపుకుంది. మెళ్ళో తాడు తెంపుకుంది.

"ఎట్లాగా కొంపలేదు. రెడ్డి చెప్పినట్లు వాళ్ళ కళ్లంలో గూడమిద్దెలో ఉండడం కన్నా, మతం తీసుకుని మాలిండ్లలో వుండడం మేలు. అదే మేలు. అక్కడే బతికి నా మాదిరి, ఆ ముసలి ఆడోళ్ల మాదిరి, నా కూతురు బతక్కుండా చేస్తా..."

అచలను ఈశ్వరమ్మ బరబరా లాక్కుపోతూ ఊగిపోతూ అంది. అచల వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది. అక్కడున్నవాళ్లకు నోటమాట పెగిలితే ఒట్టు.

✦

*డిసెంబరు 1992 – రచన సచిత్ర మాసపత్రిక*